

ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИНИ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАЗМУНИ

Муҳаммадова Озода Музраповна

СамДУ ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7184439>

Аннотация. Ушбу мақолада мактаб ўқувчиларини билим, кўникма ва малакаларни шакллантиришида педагогик технологиялардан фойдаланишининг аҳамияти мазмунан ёритиб берилган.

Калит сўзлар: компетенция, педагогик технология, таълим жараёни, мактаб ўқувчилари.

СОДЕРЖАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ ШКОЛЬНЫХ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. В данной статье подчеркивается важность использования педагогических технологий в формировании знаний, умений и навыков школьников.

Ключевые слова: компетентность, педагогическая технология, учебный процесс, школьники.

CONTENT OF FORMATION OF SCHOOL STUDENTS COMPETENCIES ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Abstract. This article highlights the importance of the use of pedagogical technologies in the formation of knowledge, skills and abilities of schoolchildren.

Keywords: competence, pedagogical technology, educational process, school students.

КИРИШ

Мамлакатимиз тараққиётини оширишнинг муҳим омилларидан бири умумий ўрта таълим мактабларида сифатли таълимни ташкил этиш, дарсларда замонавий педагогик технологияларни қўллаш орқали ўқувчиларда билим, кўникма ва малакаларни шакллантиришдан иборат.

Президент Ш.М.Мирзиёевнинг “2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси”нинг 4-йўналиши “Ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг устувор йўналишлари” деб номланган бўлиб, унда таълим ва фан соҳасини ривожлантиришга эътибор қаратилган: узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, сифатли таълим хизматлари имкониятларини ошириш, меҳнат бозорининг замонавий эҳтиёжларига мос юқори малакали кадрлар тайёрлаш сиёсатини давом эттириш; умумий ўрта таълим сифатини тубдан ошириш, жисмонан соғлом, руҳан ва ақлан ривожланган, мустақил фикрлайдиган, Ватанга содиқ, қатъий ҳаётий нуқтаи назарга эга ёшларни тарбиялаш, демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнида уларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш; ёш авлоднинг ижодий ва интеллектуал салоҳиятини қўллаб-қувватлаш ва рўёбга чиқариш, бугунги кунда олдимизда турган енг муҳим вазифалардан саналади.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Республикамызда баркамол авлодни тарбиялаш, ёшларнинг интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш, уларни ҳар томонлама ривожланган шахс этиб вояга етказиш, шакллантириш дастлаб оилада, сўнгра таълим жараёнида амалга оширилади.

Ўқувчининг компетенцияларини шаклланиши, шахс сифатида шаклланиши ўз фикри, ўз сўзи ўзининг мустақил нуқтаи-назари бўлиши талаб этилади. Бунга эса дастлабки асос мактабда ўқитувчи томонидан қўйилади.

Болаларни билим, кўникма ва малакаларни шакллантиришга, эркин мустақил фикрлашга, бир-бирини ҳурмат қилишга йўллайдиган, умуман инсонни ақлий ва маънавий жиҳатдан тарбиялашда мактабда ўтилаётган дарсларнинг бу борадаги аҳамияти жуда муҳимдир. Шу маънода мактабда дарсларни ташкил этишда педагогик технологиялардан фойдаланиш орқали болаларнинг компетенцияларини шакллантиришга, интеллектуал ва шахсий имкониятларини ҳисобга олишга, уларнинг фаоллигини оширишга қаратилган бўлиши лозим.

Шу ўринда “компетенция” сўзига таъриф бериб ўтамиз.

“Компетенция” сўзи фанда илк бор XX асрнинг 50-60-йилларида қўлланган ва инсоннинг бирор фаолиятни амалга ошириш лаёқатини билдирган. N.Chomsky, J.Raven, A.Зимняя, F.Delamare ва J.Winterton, H.Meyer ва A.Klapper, A.Хуторской ва бошқалар томонидан “компетенция” ва “компетентлилик” тушунчаларига берилган таърифларда компетенция муайян фаолиятда талаб қилинадиган хулқ-атвор, ўзини тутиш, компетентлилик эса ушбу талабга мослик даражаси, яъни компетенцияни намойиш қилишнинг пировард натижаси деб талқин қилинади. Уларни умумлаштирган ҳолда, бугунги кунда таълим жараёнида фаол қўлланаётган ушбу тушунчаларни шарҳлашда қуйидаги хулосага келдик: “Компетенция” билим, кўникма ва малакаларнинг самарали қўлланиши; “компетентлилик” эса муайян фаолиятни амалга ошириш учун мавжуд ҳамда юзага чиқиши мумкин бўлган лаёқатдир. Таълимга компетент ёндашув ўқувчиларда ҳосил бўлган компетенциялардан шахсий ва ижтимоий ҳаётда учрайдиган турли вазиятларда самарали фойдаланишга ўргатишни кўзда тутди. Бунда кутилмаган ноаниқ, янги, муаммоли вазиятларга дуч келинганда тегишли билим, кўникма, малакалардан фойдалана олишга алоҳида эътибор қаратилади. Шу боис ҳар бир фанни ўқитиш жараёнида унинг мазмуни ҳамда хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда унга доир компетенциялар шакллантирилади [3, 12 б]. Компетенцияларни шакллантиришда мактабда ўқув дарсларида педагогик технологиялардан фойдаланиш самарали натижаларни беради.

Илғор педагогик технологиялар мактаб дарсларида ўқув жараёнининг унумдорлигини оширади, ўқувчиларни ақлий дунёқарашини шакллантиради, билимга иштиёқ ҳамда қизиқишини оширади.

Хуллас, педагогик технология асосланган педагогик фаолият бу бошланғич таълим вазибаларини амалга оширишдаги маҳорат ва санъат тушунилиб, у қулай, оптимал усуллар асосида ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини, фанга оид компетенцияларини ривожлантиришга қаратилади

Ҳозирги кунда таълим муассасаларида педагогик технологияларни таълим-тарбия жараёнида қўллашга бўлган эътибор кундан-кунга кучайиб бормоқда. Бундай бўлишининг сабабларидан бири шу вақтгача анъанавий таълимда ўқувчиларни фақат тайёр билимларни эгаллашга ўргатиб келинганлигидир.

Замонавий педагогик технологиялар эса ўқувчиларни эгаллаётган билимларни ўзлари қидириб топишга, мустақил ўрганиб, таҳлил қилиш, ҳатто хулосаларни ҳам ўзлари келтириб чиқаришга ўргатади. Ўқитувчи бу жараёнда шахснинг ривожланиши, шаклланиши, билим олиши ва тарбияланишига шароит яратади ва шу билан бир қаторда

бошқарувчилик, йўналтирувчилик вазифасини бажаради. Таълим жараёнида ўқувчи асосий фигурага айланади. Шунинг учун таълим муассасаларида ўқувчиларнинг билимли, етук малакага эга бўлишларини таъминлашда pedagogik технологияларнинг ўрни ва роли бениҳоя каттадир.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Педагогик технологиялар педагогик жараён ҳамда ўқитувчи ва ўқувчи фаолиятига янгилик, ўзгаришлар киритиш бўлиб, уни амалга оширишда асосан интерактив методлардан тўлиқ фойдаланилади. [2, 8 б.]

Педагогик технологиялар асосида ўқитишда мактаб ўқитувчиси ўқувчиларда компетенцияни шакллантиришда икки ҳолатга эътибор бериши шарт:

1. Мактаб ўқувчисида ўз кучи ва имкониятига ишониш ҳиссини уйғота олиш.
2. Мактаб ўқувчисига ўз вақтида зарурий ёрдамни бера олиш.

Педагогик технологиялар асосида ўқитиш таълимнинг қуйидаги замонавий масалаларини ҳар томонлама ечиш имкониятини яратади: фаолиятлилик асосида ўқитиш мазмунини оптималлаш ва тизимлаш, дастурларнинг ўзгарувчанлиги ва мослашувчанлигини таъминлаш; ўқитишни индивидуаллаштириш; амалий фаолиятга ўргатиш ва кузатиладиган характерларни баҳолаш даражасида ўқитиш самарадорлигини назорат қилиш; дарсга қизиқтириш асосида фаоллаштириш, мустақиллик, ўқитиш имкониятлари ва компетенцияларни тўла рўёбга чиқариш [4, 160 б].

Педагогик технологиялар асосида ўқитиш самарадорлиги қуйидаги омилларга боғлиқ: таълим муассасасининг моддий-техник базаси; малакали ўқитувчилар таркиби даражаси; ўқувчиларнинг тайёргарлиги ва улардаги компетенциялар даражаси; кузатиладиган натижалар баҳоси; дидактик материалларнинг ишлаб чиқилиши; модуллар натижаси ва таҳлили.

Педагогик технологиялар асосида ўқитиш технологиясига асосланган дарсда ўқувчилар ҳам мустақил фикрлаш ва амалий фаолият орқали фаол иштирок этадилар. Шунингдек, икки томонлама мулоқот, таҳлил қилиш орқали уларда маълумотни эслаб қолиш, билим ва кўникмаларни намоёни этиш, мазмунни тушуниш ва ҳаётга боғлаш, энг муҳими барча компетенциялар шаклланади.

Ўқитиш жараёнида қўйилган мақсад бўйича қафолатланган натижага эришишда қўлланиладиган ҳар бир таълим технологияси ўқитувчи ва ўқувчи ўртасида ҳамкорлик фаолиятини ташкил эта олса, уларнинг ҳар иккаласи ҳам ижобий натижага эриша олса, ўқув жараёнида ўқувчилар мустақил фикрлай олсалар, ижодий ишлай олсалар, излансалар, таҳлил эта олсалар, ўзлари хулоса чиқара олсалар, ўзларига, гуруҳга, гуруҳ эса уларга баҳо бера олса, ўқитувчи эса уларнинг бундай фаолиятлари учун имконият ва шароит ярата олсагина самара бериши мумкин.

Ўқитувчи ва ўқувчининг ҳамкорликда мақсаддан натижага эришиш учун қандай технологияни танлашлари уларнинг ихтиёрида, чунки ҳар иккала томоннинг асосий мақсади аниқ: натижага эришишга қаратилган.

Бунда ўқувчиларнинг билим савияси, гуруҳ характери, шароитга қараб ишлатиладиган технология танланади. Буларнинг қай бирини танлаш ўқитувчи ва ўқувчига боғлиқ. Шу билан бир қаторда ўқитиш жараёнини олдиндан лойиҳалаштириб олиш зарур. Бу жараёнда ўқитувчи ўқув предметининг ўзига хос томонини, жой ва шароитни, ўқитишнинг техник воситаларини, энг асосийси, ўқувчининг имконияти ва

эҳтиёжини ҳамда ҳамкорликдаги фаолиятни ташкил эта олишни ҳисобга олсагина, керакли кафолатланган натижага эришиш мумкин.

Бошланғич таълим ўз мазмун-моҳиятига кўра, болаларнинг онги ва тафаккурида мавжуд бўлган яширин имкониятларни аниқлаш ва ривожлантириш; кичик мактаб ёшидаги болаларда таълимнинг дастлабки давридан бошлаб янги имкониятларни шакллантириш, қайсики, бундай янги имкониятлар ўқув материаллини муваффақиятли ўзлаштиришгагина эмас, балки ҳаётий муаммоларни ечишга ҳам тайёрлаш; ўқувчиларда ўрганишга ҳамда таълим жараёнига нисбатан жонли қизиқишни шакллантириш, уларда билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш ва ҳ.к. каби устувор вазибаларни амалга оширишни назарда тутати.

Ҳозирда таълим-тарбия сифати ва мазмунлини оширишда замонавий педагогик технологиялардан, ахборот-коммуникация воситаларидан самарали фойдаланилмоқда. Булардан мақсад машғулотларда ўқувчиларнинг фаоллигини ошириш, дарсларнинг мазмундорлигини таъминлаш ва ўзлаштириш даражасини юксалтириш, албатта.

МУҲОКАМА

Замонавий педагогик технологиялар мажмуасидан жой олган ноанъанавий усул ҳамда воситалар: ўқувчиларнинг бошланғич таълим дастуридан жой олган мавзуларни ўзлаштиришга нисбатан қизиқишларини оширади; ўқитувчи томонидан дарс жараёнида ўқувчилар жамоасини тўлақонли қамраб олиш, уларни машғулотларга фаол жалб қилиш, билимларини баҳолаш имконини яратади; ўқувчиларни машғулот мавзусига оид бой маълумот ва ахборотлар билан таъминлашга эришилади; дарснинг кўргазмалилиги таъминланиб, ушбу жиҳат янги мавзунини мустаҳкамлашда ўзига хос қулайлик яратади.

Замонавий педагогик усул ва воситаларнинг янги-янги турларини яратиш, уларни дарс жараёнларига татбиқ қилиш ўқитувчи ва мураббийлардан улкан педагогик маҳоратни, айни пайтда чуқур ижодкорликни талаб қилади.

Ўқитувчи ўз ижодкорлиги билан ҳар бир мавзуда ўқувчиларга қутилмаган таассуротларни туҳфа этиши, уларни, чинакам маънода, фанлар оламига олиб қира олиши зарур. Масалан, педагогик усуллар қаторида “Интеллектуал беллашув”, “Ғоявий мунозара”, “Таҳлил ва тавсиф”, “Ёйиш ва жамлаш” ва шу каби усулларни дарс жараёнларига киритиш қутилган самараларни беради [4, 25 б].

Мазкур усул ва воситалар ҳозирги куннинг муҳим талаби – замонавий ахборот технологиялари асосига қурилгандагина юқори педагогик натижаларни беради. Негаки, бугунги кунда уяли алоқа телефонидан фойдаланиш ўқувчи учун оддий қоидадек бўлиб қолган. Ёки компьютерга уланиш, дастурга кириш, унда баъзи амалларни бажариш мактаб ўқувчиси учун деярли янгилик эмас. Тобора эскириб, ўрнини янги русум ва лойиҳалар эгаллаб бораётган ахборот-коммуникация воситалари, ўз вақтида, улардан унумли ва ўринли фойдаланишни тақозо этмоқда.

Шундан келиб чиққан ҳолда, машғулот замонавий педагогик усул ва методлар асосида замонавий ахборот технологиялари воситасида ташкил қилинар экан, ўқувчилар фанлар бўйича билим-малакаларни ўзлаштириш билан бир қаторда ахборот-коммуникация воситаларидан унумли фойдаланиш малакаларини босқичма-босқич ўзлаштириб борадилар.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ўқитиш жараёнида ўқувчиларга шахс сифатида қаралиши, турли pedagogik технологиялар ҳамда замонавий методларнинг қўлланилиши уларни мустақил изланишга, эркин фикрлашга, ҳар бир масалага ижодий ёндашишга йўналтиради, энг асосийси, уларнинг ўқишга, фанга бўлган қизиқишларини кучайтиради. Бундай натижага эришиш амалиётда ўқув жараёнида pedagogik технологияларни қўллашни тақозо этади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда, 20-сон, 354-модда, 23-сон, 448-модда.
2. Ишмухамедов Р.Ж. Pedagogik технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. –Т.: ТДПУ, 2004.
3. Нарзиева Н.Н Умумтаълим мактабларида ўқувчиларнинг тадқиқотчилик кўникмаларини таянч компетенциялар асосида машғулотлар жараёнида шакллантириш. Педагогика фан номзоди илмий даражасини олиш учун Афтореферат. Тошкент, 2019 й, 24б.
4. Сафарова Р. Г умумий таҳрири остида. Узлуксиз таълим тизимида модулли ўқитиш технологияларини қўллаш истиқболлари: муаммо ва ечимлар. Мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари: – Тошкент, 2018. – 105 б.